

KLASİK TÜRK EDEBİYATININ ANLAM ZENGİNLİĞİNE ÖRNEK OLARAK 'GÖNÜL' KELİMESİNİN BİRBİRİNE TEZAT OLUŞTURACAK ANLAMLARDA KULLANILMASI

THE USE OF THE WORD GÖNÜL AS AN EXAMPLE OF THE RICHNESS OF MEANING OF CLASSICAL TURKISH LITERATURE

FATMA TÜRK

Yüksek Lisans Mezunu, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

*Master Graduate, Recep Tayyip Erdoğan University, Institute of Social Sciences,
Department of Turkish Language and Literature
ftmtrk594@gmail.com*

 <https://orcid.org/0000-0003-0315-1288>

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi-Journal of Turkish Language and Literature
TÜRKDED-4, Haziran- June 2022 Rize

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article

Geliş Tarihi-*Received Date* : 23.05.2022

Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 26.06.2022

Sayfa-*Pages*:109-129

KLASİK TÜRK EDEBİYATININ ANLAM ZENGİNLİĞİNE ÖRNEK OLARAK ‘GÖNÜL’ KELİMESİNİN BİRBİRİNE TEZAT OLUŞTURACAK ANLAMLARDA KULLANILMASI

Fatma TÜRK¹

Özet

Klasik Türk şiirinde şair, şiirini inşa ederken belirli hayaller tasarlamış ve bu hayalleri anlatabilmek için belirli kelimeleri kullanmıştır. Bu kelimeler çağrıştırdıkları anlamlarla kalıplaşarak mazmunları oluşturmuştur. Bazı kelimeler ise klasik şiirde en az mazmunlar kadar kullanılıyor olmalarına rağmen belirli bir anlam kalıbına girmeyerek birbirinden çok farklı çağrışımlar oluşturabilmiştir. Bu kelimelerden biri olan ‘gönül’ gerek benzetildiği unsurlar gerek yüklendiği anlamlar açısından oldukça zengindir. Gönül, insan vücudunda küçük bir unsurdur fakat birçok şeyden sorumludur. Şair ve şiiri için de gönül aslında iki sestene oluşan bir kelimedenden öte, divan şiirindeki tüm mazmunları ve teşbihleri kendisinde toplayabilecek kadar anlam kapasitesine sahip olan bir kelimedir. Bu çalışmadaki amaç gönül kelimesinin birbirine çelişki oluşturacak anlamlarda kullanılmasıyla oluşan anlam çeşitliliğini örneklerle gösterebilmektir. Ayrıca bu çelişkili anlamlar üzerinden bir kelimeye yüklenen zengin anlamları tespit edebilmek ve bundan hareketle divan şairleri için söylenen “belirli kelimeleri ve mazmunları kullanarak tekrara düştüler” iddiasını en azından bir noktada çürütebilmektir.

Anahtar Kelimeler: Gönül, Zıtlık, Benzetme, Klasik Türk Şiiri, Anlam Çeşitliliği

THE USE OF THE WORD “GÖNÜL” AS AN EXAMPLE OF THE RICHNESS OF MEANING OF CLASSICAL TURKISH LITERATURE

Abstract

In Classical Turkish Poetry, the poet designed certain dreams while constructing her/his poetry and used certain words to describe these dreams. These words formed mazmuns by being stereotyped with the meanings they evoke. Although some words are used at least as much as mazmuns in classical poetry, they did not enter a certain meaning pattern and could create very different connotations from each other. The word 'heart' (gönül), one of these words, is very rich in terms of both the elements to which it is compared and the meanings it ascribes. The aim of this study is to explain how the word "heart" has a meaning capacity despite having contradictory meanings. In addition, it is to be able to identify the rich meanings attributed to a word through these contradictory meanings and to refute at least one point the claim that "by using certain words and metaphors" said for divan poets.

Keywords: Heart, Contradiction, simile, Classical Turkish Poetry, Diversity of Meaning

---

¹ Yüksek Lisans Mezunu, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı., Bu çalışma, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi BAP Birimi tarafından SYL-2008-902 koduyla desteklenmiş ve Eylül 2019’da tamamlanmış olan “Klasik Türk Edebiyatında ‘Gönül’ Redifli Manzumeler” başlıklı Yüksek Lisans tezimizden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Giriş

Gönül kelimesi, Türkçe kökenli olup, sözlükte “Kalpte olduğu kabul edilen sevgi, istek ve arzuların kaynağı” (Doğan 2009: 446), “İnsanın manevi varlığının ifadesi, inanç ve hislerimizin kaynağı, önüne geçilemeyen iç kuvveti; kalp, dil” (Doğan 2011: 619-620) olarak tanımlanır. “Gönül, aşığın aşkıyla ilgili her türlü gelişmenin algılandığı yerdir” (Pala 2012: 168). “Divan ile halk şiir ve nesrinde aşkın belirdiği (tecelli ettiği) yerdir” (Zavotçu 2018: 245).

Farsça ‘dil’, Arapça ‘kalb’ kelimeleri ile anlamdaş olan gönül kelimesi, Türkçede ve özellikle de şiir dilinde çok farklı anlamlara gelebilmektedir. Türkçeye Arapçadan geçen “kalp” kelimesi daha somut bir olguyken, gönül soyut bir kavram olarak karşımıza çıkar. Kalp vücudun, gönül ise ruhun bir parçasıdır. Kalp ölürse beden ölür ve yaşam son bulurken gönlün ölmesi daha farklı anlamlara gelmektedir (Türk 2019: 34).

Gönül, insan vücudunun merkezinde olduğu gibi divan şiirinin de merkezinde olmuştur. Asırlarca süren bir şiir geleneğinde hemen hemen her şairin divanında gönül redifli bir şiir vardır. “Yalnızca redife bakılarak şiirin geneli hakkında fikir sahibi olunabileceği, şiire hâkim olan duygu ve düşünce dünyasının aynı zamanda şiirde kullanılan kelimelerin ve mazmunların tespitinin yapılmasının mümkün olacağı söylenebilir” (Memiş 2014: 15). Bu anlamda hemen hemen her şairin bu kelimeyi redif olarak kullanması, klasik şiirde neredeyse her divanda gönül konulu bir şiir olması, gönül kelimesinin divan şairi ve şiiri için önemli olduğunu gösterir. Ayrıca bu durum ‘gönül’ kelimesini şiirlerde kullanılan herhangi bir kelimenin ötesine geçirecek şiirlere anlam veren özel bir yere getirir. Klasik Türk şiiri için oldukça önemli olan gönül gerek benzetildiği unsurlar gerekse diğer edebi sanatları kullanmaya uygun olması açısından anlam dünyası oldukça geniş bir kelimedir. Bu bakımdan divan şairinin kaleminde devamlı dolaşan ve sadece manzumelerde değil altı asır süren bir gelenekte büyük bir yer edinmiş olan gönlü anlamak, gelenek hakkında özet kabul edilebilecek bir yorum yapabilmeyi sağlar.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi, Gönül kelimesi, Divan şairinin en sık kullandığı kelimelerden biridir. Farklı dönemlerde, farklı şairler tarafından bazen aynı anlamları çağrıştıracak şekilde bazense genelde çağrıştırdıkları anlamlardan farklı hatta bu genel anlamlarının tam tersi anlamlara gelecek şekilde şiirlerde yer almıştır. Örneğin gönül tecelli yeri olarak anlatılacak kadar kutsal bir kavram olabilirken, aşığı yoldan çıkartan ve yanlış yapmaya yönlendiren bir düşman da olabilir. Genellikle şair gönlünü kendisinden tecrit eder. Böylelikle gönül, sahibinden ayrı bambaşka bir varlığa dönüşür. Kimi zaman bir insan kimi zaman bir hayvan, kimi zaman bir nesne olarak karşımıza çıkar.

Gönül, klasik şiirde aşığın yüklendiği tüm sorumluluğu yüklenebilmektedir. Bazen mecnun bazen derviş bazen tutsak olur. Sarhoş olan da meftun olan da odur. Bazen Tûr Dağı’nda tecelliye mazhar olan Musa’dır. Bazense bizzat Tûr Dağı’dır. Bazen bir mücevher, bazen mücevherlerle dolu bir hazine, bazense bu hazinenin saklı olduğu viranedir. Sevgilinin kapısında kul, köle olan da padişah gibi cömert olan da gönüldür. Meyhane de mescit de gönüldür. Gönül hem aşk sırrının saklandığı yerdir hem de bu sırrın tecelli ettiği yerdir. Bazen aşığın kendisidir bazense aşığın rakibidir. Âşıktayken olduğu zaman aşkın yeridir, rakipte olduğu zaman ise kin ve nefret yeridir.

“Sevgilinin zincire benzeyen saçında tutsak olan gönüldür, aynı şekilde sevgilinin saçının darağacına asılan idam mahkûmu yine odur. Sevgiliye duyulan kavuşma isteği ile yanıp tutuşan, kebab olup her türlü cefa ve eziyet okunun hedef tahtası olan gönüldür. Bazen göğüs kafesinin içinde bir tutsak, bazen sevgilinin emrine amade bir köle, bazen de kapı kapı dolaşan bir dilencidir. Bu hakirliğine rağmen söz dinlemeyen, kendisine emanet edilmiş olan delilik sırrını açık eden, âşıktan bağımsız bir güzele meftun olan asi varlık da yine gönüldür. Yine bazen

insanoğlunun kirlettiği paslı bir ayna, bazen de kişinin aksini net bir şekilde göreceği berrak bir sudur. İlahi kıymet bakımından Kâbe'ye denktir. Yere ve göğe, hatta kâinata bile sığmayan yaratıcının tecelli ettiği yerdir” (Çalka/Türk 2019: 476).

Gönül kelimesine yüklenen birçok farklı anlam dışında, kelimenin birbirine zıt düşecek anlamlarda kullanılması da ilgi çekicidir. Gönülün hem olumlu hem de olumsuz çağrışımlar oluşturacak şekilde kullanılması bazı çıkarımlar yapmamızı sağlar. Örneğin divan şairinin belirli konuları ve belirli mazmunları kullanıyor olmasına rağmen bu kısıtlı sahada ne kadar geniş bir anlam çerçevesi oluşturduğu görülür. Birbirinden farklı coğrafyalarda hatta farklı yüzyıllarda yaşamış şairler bu kelimeyi kullanır. Şiirin şekli de içinde kullandığı kelimeler de aynıdır. Fakat şairler birbirinin tekrarına düşmez. Örneğin gönül birisi için bir arkadaş olurken, diğeri için aşığı aldatıp tuzağa düşüren biri olabilir. Birisi için gönül akıl danışacağı bir hoca olurken diğeri için gönül aklını yitirmiş bir divane olabilir. Bu zıtlıklar kelimenin anlam zenginliğini gözler önüne serer.

“İçinde bulunduğumuz evrende var olan her nesnenin, kullanılan her sözcüğün bir zıddıyla zihnimizde yer aldığını, her kullanımda aslında karşıtını da içinde barındırdığı yadsınamaz bir gerçektir. Güzel denildiği zaman çirkinin, iyi denildiği zaman kötünün, yaşam denildiği zaman ölüm anlayışımızda belirlemektedir” (Lüleci 2009: 11).

Tıpkı evrende her şeyin zıddıyla var olması gibi, klasik şiir evreninde bulunan her şeyin de muhakkak bir zıttı vardır. “Karşıtlıklar; durum, olay ve olguların anlaşılmasında önemli dil malzemesidir. İyi kötüyle, güzel çirkinle daha iyi anlaşılır ve anlamlandırılır” (Taşkın 2019: 2). Anlam dünyası oldukça geniş olan gönülün, farklı yüzyıllarda yaşamış şairlerce kullanıldığında birbirine tezat anlamlara gelmesi şaşırtıcı olmamakla beraber oldukça doğaldır. Bazen aynı yüzyılda farklı şairlerde bazen tek bir şairin farklı iki şiirinde bazense aynı şiirin hatta beytin içinde birbirine tezat oluşturması da oldukça önemlidir.

“Karşıt bir durumu ifade etmek için karşıt sözcüklerden yararlanma zorunluluğu yoktur. Eş veya yakın anlamlı sözcüklerle de paradoksal ifadeler oluşturulabilir” (Gider-Çiftçi 2021: 104). Örneğin av-avcı ya da yara-merhem kelimeleri birbirlerine karşıt anlam oluşturabilir. Çalışmamızda da gönülün bu şekilde oluşturduğu tezatlıklar örneklendirilmiştir.

Ateş – Akarsu/ Dalga/Deniz

Gönül, yatışması mümkün olmayan, muhabbet alevi ile tutuşan bir ateştir:

Gâh çün peymâne-i mey sâf u menfeşsin gönül

Gâh gubâr-ı mihnet ü gamla müşevveşsin gönül

Sûzişün efzûn olur âb-ı sirişk-i dîdeden

Hâsılı teskîn kabûl itmez bir âteşsin gönül (17.yy Fasîh Ahmed Dede/Kıta.14) (Çıpan 1991: 351)

Mahabbet sûzişinden gerçi âteş-nâkdür gönlüm

Fenâ râhında gel gör kim bir avuç hâkdür gönlüm (16.yy Gelibolulu Mustafa Ali/G.388/1) (Aydın 1989: 442)

Gönül, bir parçasında bile nice denizler saklamaktadır. O, ıstırap dolu olan bir denizdir. Gönül, vuslat bağına akan akarsudur:

Katresinde nice deryâlar nihân-ender-nihân

Evvelîn-mevc-i muhît-i bî-nişânîdür gönül (18.yy Arpaemînzâde Mustafa Sâmî/G.82/2) (Oğuz 2017: 343)

Servi nâzum hevâ-yı zülfünle

Bahr-i pür ıztırâpdur gönlüm (17.yy Gümülcineli Dürrî/G.85/2) (Kılıç 2010: 105)

Gül gibi handân eder mehrûları nûş-ı şarâb

Cûşîş-i mey cûy-bâr-ı bâg-ı vuslatdır gönül (18.yy Haşmet/G.162/3) (Aslan 1995: 367)

Av/Ceylan – Avcı/Aslan/Doğan

Klasik şiirde sevgili aşğın gönlünü avlayan bir avcı olarak anlatılır. Gönül, öyle bir güzeli sevmiştir ki sevgili gönlü bir av edinmiştir. Gönül, sevgilinin bakışıyla avladığıdır. Gönül, sevgilinin saçının tellerindeki tuzaklara yakalanmıştır ve buradan kurtuluşu yoktur. O, önceden Anka gibi nam sahibiyken, avcı olan sevgilinin tuzağına yakalandıktan sonra ceylan gibi olmuştur. Ceylan gibi dağ başlarını gözetmektedir:

Haberün var mıdır kimi sevdün

Kim kılıpdur seni şikâr gönül (15.yy İbrahim Beg/G.31/3) (Güler 1995: 393)

Evc-i istignâda ankâ-veş olurken lâne-sâz

Ceng-i şebbâz-ı nigâh kim şikâr oldun gönül (19.yy Câzîb/G.246/3) (Yılmaz 2010: 330)

Olmadı âzâde dâm-ı târ-ı gîsûdan gönül

Nâm-ver-i 'Ankâ iken tutuldu âhûdan gönül (18.yy Ebûbekir Sâmî Paşa/G.128/1) (Tozlu 2005: 231)

Yâ sen neden irişdin bu sevdaya yok sana karâr

Âhû gibi dağlar başın gözedirsin şeydâ gönül (17.yy Ünsî Hasan/G.104/7) (Uzun 2003: 90)

Gönül, genellikle sevgili tarafından avlanan bir av olarak anlatılıyor olsa da bazen onun bir avcı ya da yırtıcı bir hayvan gibi tasavvur edildiği de görülmektedir. Gönül, kudret elinin avcısı olan ve irfan âleminde avlanan doğan kuşudur. Gönül aşk ormanının kızıl aslanıdır:

Gönüldür şâhbâz-u dest-i kudret

Gönüldür beyt ü ma'mûr-ı hüviyyet (16.yy Hüsameddîn Uşşakî/G.27/1) (Özenç 2008: 52)

Kebg-i gühârı n'ider pâ-yı humâ bî-perde

Turfa sayyâd-ı şikâr-ı bat-ı meydîr gönlüm (18.yy Abbâs Vesîm Efendi/G.199/5) (Tuğluk 2007: 759)

Fezâ-yı 'âlem-i 'irfânda ol şebbâzdur könlüm

Ki kudsî 'âşiyân kuşlarga hem pervâzdur könlüm (17.yy Mesîhî Tebrizî/G.103/1) (Baştürk 2006: 159)

Kana boyansa dimek gam-ı nâtüvânîdür gönül

Bîşe-i 'aşkun begün sürh arslanıdır gönül (17.yy Hâşimî/68/1) (Karaca: 1995: 40)

Baş Ağrısı/Bela/Bitkin/Dert/Hasta/Yara – Derman/Merhem/Şifa

Gönül, hemen mezarına gitmeyi isteyen, çaresiz derdine devası olamayan, ayrılık yatağına yatmış olan bir hastadır. Aşk derdinin belasını çekmekten halsiz ve bitkin düşmüştür. Ayrıca gönül, zaten hasta olan aşğın canına bela olmuştur. O, aşk sinesindeki ateş saçan bir yanık yarasıdır:

Olmasun mı nâ-tüvân üftâdi-yi câh-ı zekân

Sabrı yok bir hastedür hâzır mezâr ister gönül (18.yy Âdem Çelebi/G.242/4) (Karakas 2010: 242)

Devâ nedir ‘acebâ derd-i bîdevâna senin

Firâş-ı hicrde bîmâr olan gönülceğizim (19.yy Senîh-i Mevlevî/G.127/3) (Okuy 2005: 186)

Dilrübâlardan şikâyet itmege kâdir midür

Derd-i ‘aşkun bir belâkeş nâtüvânıdır gönül (17.yy Şeyhülislâm Yahyâ Divanı/G.225/3) (Kavruk 2001:137)

Hanısan ey haste cânımga belâ bolgan köngül

Bî-vefâlar ‘işvesine mübtelâ bolgan köngül (15.yy Kişverî/G.218/1) (Canbolat 1194:143)

Âteş-efrûz-ı dâgdur gönlüm

Çâre sûz-ı ferâgdur gönlüm (18.yy Sâhib Dede/G.243/1) (Büyüktosunoğlu 1991: 291)

N’ola berk ursa nûrı sinemde

Kurretü’l-‘aynı dâgdur gönlüm (17.yy Mezâkî/G.304/2) (Mermer 1991: 478)

Yukarıdaki beyitlerin aksine gönül, hasta olmadığı gibi hasta olanın şifasını istemesi gerektir. Çünkü gönül herkesin derdine dermandır. Yine gönül, kimi zaman aşğın derdine dert katarken kimi zaman bu derde deva olur. Kimi zaman yara kimi zamansa bu yaraya merhem olur:

Şifâ gönülden iste hasteyisen

Ki cümle derdüne dermân gönüldür (15.yy Fânî/G.16/2) (Kayhan 2005: 53)

Gâh olur derdin Cemâlînin katar derdine derd

Gâh olur her derde sen dermân olursun ey gönül (18.yy Cemâleddîn-i Uşşâkî/G.229/10) (Ergin 1994:166)

Derdile var hem gönül geh zahm u geh merhem gönül

Pürgam u hurrem gönülsin gâh meftûn geh fütûn (15.yy Hakîkî/G.446/4) (Boz 2009: 675)

Cehennem- Cennet

Cehennem de cehennemın harareti de âşğın gönlündedir. Gönül mihrabının köşesi şimdi cehennem diyarı olmuştur:

Cehennemi arar isen şimdi benüm gönlümdedir

Harâretin sorar isen şimdi benüm gönlümdedir (17.yy Kâşif Es'ad Efendi/G.149/1)
(İlhan 2015: 540)

Hükm-i rind Hindû-yı hâliyle feyzî ol mehün

Şimdi deyr-i dûzah oldı kûşa-i mihrâb-ı dil (17.yy Topkapılı Feyzî/G.57/5) (Özerol 1996: 57)

Çılgınca seven bülbül için gönül, yüce cennettir. Gönül, vahdet bağının bestesi, cennetin de kokusudur:

Ecrîyâ gül-zâr-ı bag-ı dehre meyyâl olmazım

Bülbül-i âşufteye Firdevs-i A'lâdir gönül (18.yy Ecrî/G.201) (Aykanat 2011: 220)

Bakma ezhâr-ı hazân-âsâr-ı bâg-ı kesrete

Bûy-ı Cennet beste-i gülzâr-ı vahdetdir gönül (18.yy Haşmet/Aslan 1995: 367)

Çöp/Kül/Zerre – Hazine/Mücevher/Padişah Tacı

Klasik şiirde âşık, değersiz ve önemsiz bir unsurdur. Gönül de bir âşık olarak aynı özelliklere sahiptir. Nitekim sevgilinin yanında kendisi bir hiç olarak kalmaktadır. Aşğın gönlü, fenalık selinin getirdiği çöptür. Gönül, aşk ateşi ile yanıp kül olmuştur. Ayrıca aşk sayfasındaki belli belirsiz nokta da gönüldür. O, aşk âleminin içinde bir zerre olmuştur:

Mahabbet didiğün hecr-i İlâhîdür hakikatde

Fenâ sayli getürmiş anda bir hâşâkdür gönlüm (16.yy Gelibolulu Mustafa Âlî/G.388/2)
(Aydın 1989: 242)

Nâr-ı 'ışk-ıla yanup olalı hâkister gönül

Her hevâya yeltenürken şimdi hâk ister gönül (16.yy Hecrî/G.93/1) (Zülfe 1998: 17)

Nüsha-i 'ışkun süveydâ kem-sevâdıdır gönül

Her sahnda hûn dil-i la'lin midâdıdır gönül (17.yy Vecdî/G.38/1) (Yanmaz 1995: 97)

Lutf-ı şems-i dîne zannum na'il olmak maksadı

'Âlem-i 'aşk içre Nûrî zerre-dâr oldı gönül (19.yy Nûrî/G.55/4) (Yılmaz 2010: 159)

Yukarıdaki benzetmelerde gönül küçük bir zerre, bir çöp ya da belli belirsiz bir nokta olarak tasavvur edilmesine rağmen bazı manzumelerde kıymetli bir eşya ya da hazine olarak da anlatılmaktadır. Gönül, virane olan göğsün içinde gizlenmiş bir hazinedir. Aşk padişahının ve Keyani'nin tacıdır. Üzerinde Allah'ın adının yazdığı bir dirhemdir. Onun kıymeti iki cihan ile ölçülemez. Gönül, ezel denizinin incisidir:

Sîne bir vîrânedür genc-i nihânîdür gönül

Gevher-i aşk isteyen bilsün ki kânîdür gönül (17.yy Şeyhülislâm Yahyâ Divanı/G.223/1)
(Kavruk 2001: 248)

Kıymetde iki 'âlem bil ana behâ olmaz

Bahr-ı ezelin zirâ dürdânesidir gönlüm (18.yy Cemâleddîn-i Uşşâkî/G.243/4) (Ergin 1994: 174)

Ana genc-i sinede bulmaz zafer her şâh-ı hüsn

Cevher-i dâg ile bir tâc-ı Keyânîdür gönül (17.yy Sabrî Mehmed Şerîf/G.113/2) (Kasır 1990: 225)

Çukur/Harabe/Kulübe/Virane/Zindan – Cihan/Dünya/Köşk/Meydan/Saray/Ülke

Gönül, sıklıkla gizli hazinelerin saklandığı bir virane ya da sevgili tarafından tarumar edilmiş bir harabe olarak hayal edilir. Eğer âşık sevgilinin yanağına erişemezse, âşığın gönlü ışıksız, karanlık bir kulübe olur. Aynı zamanda gönül, sevgilinin aldatıcı hatır gamzesinden incinmiş âşığın, hüznler kulübesidir. Muhabbet hazinesinin virane yeridir. Düşmanlarının ayıplamalarından dolayı yıkılmış bir viranedir. Gönül, ten meclisinin dar zindanıdır. Âşık için gönül, İshak zindanıdır. Bunların yanı sıra vücut bir bela denizi olarak düşünüldüğünde gönül, bu bela denizindeki çukurdur:

Eger olmazsa Fâ'izî rûh-ı yâr

Külbe-i bî-çerâğdur gönlüm (17.yy Kafzâde Fâ'izî/G.94/5) (Okatan 1995: 216)

Rencîdedür o gamze-i hâtır ferîbeden

Üftâde-i çü kulbe-i ahzân olan gönül (18.yy Subhîzâde Feyzî/G.85/3) (Gündüz 1997: 94)

Mahabbet küncinün bir mesken-i virânıdır gönlüm

Melâhat bir vilâyetdür anun sultânıdır gönlüm (16.yy Gelibolulu Mustafa Âlî/G.922/1) (Aksoyak 1999: 1042)

Ne yapsun yok mu bir sâhib-kerem ihyâ ide

Mâhir yıkılmış ta'n-ı a'dâdan katı vîrânedür gönlüm (17.yy Mâhir Abdullah/G.160/1) (Kayhan 1999: 302)

Gerçi zindân-gîr-i teng-i meclis-i tendür gönül

Şeh-nişîn-i 'arş ile revzen-be-revzendür gönül (17.yy Nâbî/G.490/1) (Bilkan 1993: 746)

Gerçi kim vüs'atde artukdur fezâ-yı 'arşdan

Lîk benden sorsalar İshâk zindândur gönül (16.yy İshâk Çelebi/G.153/7) (Yıldırım 1991: 153)

Olalı dâmen-be-kef-i nâ-hüdâ

Gavta-hor-ı bahr-ı belâdur gönül (17.yy Behçetî/G.290/2) (Ölmez 1995: 545)

Gönlün virane olması genelde olumlu sebeplere dayandırılıyor olsa da neticede yıkık ve içinde yaşanılmaz olması bakımından olumlu bir görüntü oluşturmamaktadır. Fakat bazı manzumelerde gönül bu tarumar ve olumsuz tasvirlerin aksine bir saray ya da geniş, ferah bir alan olarak karşımıza çıkar. Gönül, nurlar âlemindeki aydınlık saraydır. Sabır ve akıl köşküdür.

Li-maallah sarayıdır. Muhabbet şahının yüce köşküdür. Gönül, âşığın içinde olan ve âşığın gözyaşı ile yıkanmış genişçe bir meydandır. Gönül, kudret mürekkebi ile çizilmiş bir ülkedir:

Bî-karârım cilve-gâhımdır benim deşt-i cünûn

Âteşin kâşâne-i sabr ü şekîbimdir gönül (17.yy Vecdî/G.37/3) (Yanmaz 1995: 96)

Yazıkdur sarsar-ı kahrınla berbâd itme sultânım

Dem olur kim hayâlün şahınun eyvânıdır gönlüm (G.922/2) (Aksoyak 1999: 1043)

Meyl iderse şehen-şeh-i 'aşka

Bir münevver sarâyıdır gönlüm (16.yy Gelibolulu Mustafa Âlî/G.32/3) (Çobanoğlu 2006: 122)

Süllemi nüh-pâye ecrâm-ı 'ulüvvîdir belî

Kasr-ı vâlâ-yı şehen-şah-ı muhabbetdir gönül (18.yy Nüzhet/G.218/2) (Çabukel 2003: 323)

Gâh olur tırnakla lahmin arasından dıykdasın

Gâh olur kim bir ulu meydân olursun ey gönül (18.yy Cemâleddîn-i Uşşâkî/G.229/5) (Ergin 1999: 166)

Ey Bahârî küşte-gîr-i 'ışk-ile tutuşmaga

Eşk-i çeşm-ile sulanmış pâk meydândur gönül (16.yy Bahârî/G.68/5) (Pomakoğlu 2013: 178)

Birtakım efsaneden bulmaz telezzüz tıfl-ı nîst

Hâme-i kudretle nakş olmuş dilistândır gönül (18.yy Mislî/G.235/3) (Gökçe 2015: 276)

Deli/Divane/Mecnun – Akıl/Arif/Eflatun/İbni Sina

Gönül, âşıktır ve aşkıdan dolayı aklını kaybeden bir mecnundur. Aşk derdiyle aklını kaybetmesi yönüyle Kays kadar efsane olmuştur. Şair, gönlünün gittikçe akıllanmasını beklerken, o gittikçe divaneliğini artırmıştır. Akli yerinde olan insanlar dünyada yokluk içinde yaşamayı göze almazlar. Gönül bir derviş gibi şandan şöhretten geçmiş, dünya varını bir kenara koymuştur. Zira dünyadan geçenin akli yoktur. Kısacası aşkın olduğu yerde akıl değil delilik vardır. Gönül, aşkın yeri, deliliğin merkezidir:

Kays güm-nâm oldı sen efsâne oldun ey gönül

Uslanur sandukça ben dîvâne oldun ey gönül (17.yy Kelâmî/G.38/1) (Aras 2010: 219)

Leylî saçınun fikrî dilde kuralı hayme

Mecnûn gibi âfâkun dîvânesidür gönlüm (16.yy 'Arşî/G.208/2) (Kahraman 1989: 290)

Subh-dem Mecnûn olup Leylâya gitdi gönlümüz

Baş açık yalın ayak sahraya gitdi gönlümüz (16.yy Pirkâl/G.83/1) (Küçük 2008: 109)

Bir saçı Leyliye Mecnûn oldu dil
Bir gözi âhûya meftûn oldu dil
Lâ'l-i dür-bâr ile pür-hûn oldu dil
Çıkdı elden gitdi magbûn oldu dil (16.yy Şûhûdî/T.23) (Can 2005: 188)

Hiç özin diremedi zülfün ile delü gönül
Kıla benzetdi özin yüzün ile delü gönül (14.yy Kadı Burhaneddin/G.75/1) (Ergin 1980:
34)

Reh-i 'aşk içre zencirin sürür divânedür gönlüm
Mahabbet 'arsasında ser virür merdânedür gönlüm (17.yy Râmî/G.198/1) (Kavukçu 2000:
225)

Gönül, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi çoğunlukla delilikle beraber anlatılır. O, duyguların ve aşkın yeridir. Gönülde mantığın işi yoktur. Fakat bazı manzumelerde gönlün akılla ya da aklı temsil edenle özdeşleştiği de görülmektedir. 17. yüzyılda Sabri Şerif Efendi'de gönül, içinde sakladığı bilgilerden dolayı göğsün içindeki hikmet levhasının ikinci Eflâtun'u olarak tasvir edilir. Ayrıca gönül, bilgidir. Gam sırlarını düşünmek hususunda İbn-i Sina'dır. Allah'ın sırlarını ve Zat'ın isminin mahremini taşıyan güvenilir bir ariftir:

'Aşk İskender nedîm-i nüktedânıdır gönül
Sîne levh-i hikmet Eflâtûn-i sânidür gönül (17.yy Sabrî Mehmed Efendi/G.113) (Kasır
1990: 225)

Nabz-ı nakz-ı mihr-i yâre özge dânedür gönül
Fehm-i râz-ı gamda gûyâ İbn-i Sînâdur gönül (17.Yy Mahir Abdullah/G.152/1) (Kayhan
1999: 295)

Ey Kelâmî 'almü'l-esmâ-yı idrâk idelüm
'Ârif-i mâhiyyet-i ism ü müsemâdur gönül (16.yy Kelâmî/G.204/5) (Karltepe 2007:
343)

Mahrem-i ism-i zât u sırr-ı sıfât
'Ârif-i mü'temen ki gönlümdür (18.yy Antepî Aynî/G.35/2) (Arslan 2004: 113)

Diken - Gül

Gönül, sevgilinin eziyet eteğinin goncasına diken olmuştur. Ayrıca o, bir gül için herkesin gözünde diken olmuştur:

Gonca-i dâmân-ı cevri-yâre hâr oldun gönül
Gülşen-i hicrân-ı gamda çün hezâr oldun gönül (19.yy Câzib/G.246/1) (Yılmaz 2010:
330)

Ya nice gelsün açılsun bak ki batdı iltifât
Bir gül için herkesin çeşminde hâr oldu gönül (19.yy Nûrî/G.55/2) (Yılmaz 2010: 159)

Manzumelerde bir diken olarak hayal edilmiş olan gönlün bazen de bizzat gülün kendisine teşbih edildiği görülmektedir. Gönül, sevgilinin yanağından mahrum kaldığı zaman bir gül gibi yüz parça olur:

Dem olur leblerünsüz gonca gibi teng-hâtırdur

Dem olur 'arızunsuz gül gibi sad-çâkdür gönlüm (16.yy Gelibolulu Mustafa Âlî/G.388/4) (Aydın 1989: 442)

Bülbül-i nâlân zahm-ı hâr iken

Gül gibi çâk-ı girîbândur gönül (17.yy Tecellî/G.83/2) (Türközmen 1997: 85)

Dilenci/Geda/Esir/Kul – Padişah/Reis/Sultan

Gönül, aşk derdiyle dünyadan el ayak çekmiştir. O, makam ve mevki sahibi değildir. Âşık olan gönlün tek istediği sevgiliden bir parça sevgi görmektir. Bu yüzden o, aşk şahı olan sevgilinin dilencisidir. Her nerede olursa olsun olmak istediği yer sevgilinin yanındır. Sevgiliye yakın olmak için her şeyden vazgeçip, onun kapısına kul olmuştur. Gönül, bin canı olsa hepsini sevgiliye feda edebilecek kadar büyük bir özlemin esiri olmuştur:

Şâh-ı 'aşkın gedâsıdır gönlüm

Derd ü gam mübtelâsıdır gönlüm (17.yy Sıdkî/G.198/1) (Çolak 2010: 269)

Aşk-ı ma'sûku edelden ihtiyâr

Aşk ile hoş zindedir şeydâ gönül

Yerde gökde eylemez oldu karâr

Bir kapıya bendedir şeydâ gönül (17.yy Azîz Mahmûd Hüdâyî/İ.53/1) (Tatçı/Yıldız 2017: 73)

Bir nefes dîdâr için bin cân fedâ etsem nola

Nice demlerdür esîr-i iştiyâkıdır gönül (17.yy Nef'î/ G.74/2) (Akkuş 1991: 495)

Gönül, sevgiliden dilenen, sevgilinin kapısına kul olan ve aşka esir olmuş bir âşıktır. Genellikle bu şekilde kölelik ve dilencilikle şöhretlenen gönül, bazı beyitlerde ise aşk memleketinin her zaman muvaffak olan padişahı ya da elem ordusunun reisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca aşk ülkesinin şahı da gönlüdür:

Kişver-i 'aşkun şeh-i sâhib-kırâmıdır gönül

Ceyş-i endûhun re'îs-i kârvánıdır gönül (18.yy Arpaemînzâde Sâmî/G.82/1) (Kutlar Oğuz 2019: 350)

Cihân ber-hem zedem der cust u cûyet

Tû hûd cân u cihânî ey dil ey dil (14.yy Ulu Arîf Çelebi/G.63/6) (Değirmençay 2017: 163)

Düşman/Rakip – Dost/Mağara Arkadaşı/Nedim

Daha önce de belirttiğimiz gibi gönül, rakibin olduğu sürece kötüdür. Fakat bazen âşığın, kendi gönlünü tecrit ederek ondan dert ağladığı da görülür. Gönül, kendi sırrını âşıktan gizlemek isterken gizli sırları açığa çıkartmak istediği için âşık ile karşı karşıya gelir. Gönül ve

âşık, muhabbetin kıskançlığından dolayı birbirlerine düşmandır. Gönül, sıkıntı kavgasıyla aşığa arbeye çıkartmaktadır:

Sırrını cândan nihân itmek dilersin ey gönül

Râz-ı pinhânı ‘ayân itmek dilersin ey gönül (16.yy Fenâyî/G.59/1) (Yıldız 2002: 11)

‘Âşıka hem dostdur hem düşmen-i dîrînedür

Gâh dâg u merhem ü geh dâga merhemdür gönül (17.yy Fasîh Dede/G.269/3) (Çıpan 1991: 181)

Reşk-i mahabbetünle ‘adûdur benümle dil

Gavgâ-yı gamda ‘arbeye-cûdur benümle dil (17.yy Nâbî/G.478/1) (Birkan 1993: 738)

İtmez dil-i rakîbe te’sîr nâr-ı âhum

Kalbi o sahtcânun bildüm ki senge benzer (16.yy Sehâbî/G.70/3) (Bayak 2017: 49)

Gönlün aşığın karşısında durduğuna dair tasvirlerle oranla, aşığa dost olduğu tasvirler daha çoktur. Gönül, âşığın karşısına alıp konuştuğu ve ona derdini anlattığı bir dostudur. Ayrıca gönül, Hızır ve İlyas’ın da dostudur. Tabiat şahının, güzel sözler söyleyen arkadaşıdır. Gönül, arzu ve özlemin mağara arkadaşıdır:

Dâ’imâ eyler teselli tatlı hulyâlar ile

Şâh-ı tab’un bir nedîm-i nükte-dâmıdır gönül (18.yy Nâşid/G.56/4) (Zülfe 1998: 53)

Künc-i hâtırda hemîşe yâd-ı lutf-ı hüsn ider

Ârzû vü iştiyâkun yâr-ı gârıdır gönül (17.yy Nâmî/G.274/5) (Yenikale 2000: 574)

Bâdesi hûn-ı derûn oldı habâbı kanlu baş

Nâdirîye dest-i gamdan dost-kânîdür gönül (17.yy Nâdirî/G.78/7) (Küleççi 1985: 260)

Nûş iden bir katresin câm-ı dilûñ bulur hayât

Hızır ü ‘İsâya Zekâyî şimdi hem-demdür gönül (18.yy Mustafa Zekâî/G.65/6) (Alkan 1993: 333)

Humhane/Kilise/Meyhane – Dergâh/Hangah/Mescit/Mihrap

Meyhane, humhane veya kilise gibi yerler, Müslümanlar için gidilmesi yasak olan yerlerdir. Gönül aşk şarabının içinde bulunduğu küplerin, saklandığı evdir. Gönül, aşk ehlinin toplandığı meyhanedir. Sevgilinin güzelliğini tasvir etmek için yapılan putların konulduğu bir kilisedir:

Bezm-i ‘ışkun sâkiyâ mey-hânesidür bu gönül

Lî-ma’a’llâh hamrinün hum-hânesidür bu gönül (17.yy Abdulahad Nûrî/G.79/1) (Karagöz 2004: 287)

Sanemler hüsnî tasvîrinde bir büt şekil ile ‘Avnî

Gönül deyrini sertâser kamu nakş u nigâr itdüm (15.yy ‘Avnî/G.55/5) (Nurdoğan ? : 25)

Yukarıdaki teşbihlerin aksine divan şairi için gönül çoğunlukla, Allah'ın ulu dergâhıdır. 'Lî-ma'allâh' sırrının öğretildiği bir dersane yani dergâhtır. Gönül, hikmet sırlarının deposu olan hangahtır. Ayrıca o, tenin kiblesinde bulunan mihraptr:

Yüri gezme yâbânda zâr u giryân

Hudânun ulu dergâhı gönüldür (18.yy Câbî Dede/G.83/1) (Pektaş 1998: 251)

Mekteb-i sümme dinânun hâcesinden ders alur

Lî-ma'allâh dersinin der-hânesidir gönlümüz (18.yy Hâşim Baba/G.64/4) (Yalçınkaya 2008: 178)

Küntü kenzin mahzeni sırr-ı hakikat ma'deni

Nâzil-i esrâr-ı hikmet hânkâhıdır gönül (17.yy Kudsi/G.44/2) (Kılıç 2010: 219)

Sıdkla itse teveccüh n'ola erbâb-ı derûn

Kible-gâh-ı tende mihrâb-ı mükerremdir gönül (18.yy Kesbî/G.79/3) (Karakas 2000: 104)

Mescid-i gönline girüp dur nâdân anlamaz

Açma sırrı herkese sen anun erbâbın gözet (18.yy Cemâlî/G.51/4) (Karaman 2002: 54)

Kâfir İli/Kâfir Kalesi/Put Evi – Kâbe/Merve Sefa/Tecelli Yeri/Tûr Dağı

Gönül çoğunlukla kutsal bir mekân olarak tasavvur edilir. Fakat söz konusu gönül, aşığın değil de rakibin ya da kâfirin gönlü olduğu zaman bu teşbih unsurları değişir. Ayrıca aşığın sevgilisi bir put ya da kâfir olarak tasvir edildiği zaman, aşığın gönlü de bu sevgiliye ait olduğu için onun içinde bulunacağı bir mekân olur. Bunların yansira dünyayı sevenlerin gönlüne de put evi söylenmektedir. Gönül, arzu diyarında bulunan bir put evidir. Sevgilinin gönlü, aşığın girmesini zorlaştıran hisarlara sahip kâfir ilidir. Âşık, kâfirlerin kalesi yerine rakibin gönlünü yıkmalıdır. Çünkü rakibin gönlü kâfir kalesinden daha kötüdür:

Hezârân sûret-i zîbâ-yı ümmîd anda nakş olmuş

Diyâr-ı ârzûda tut ki bir büt-hânedür gönlüm (17.yy Vişne-zâde İzzetî/G.74/2) (Çağlı 1999: 84)

Fi'l-mesel olsa perî-hâne dil-i dünyâ-perest

'Âkıbet-bînân anun büt-hâne derler gönline (17.yy İsmetî/G.93/3) (İpekten 1974: 99)

Âsân olur mı gönline girmek güzellerün

Elbette kâfir illeri olmaz hisârsuz (16.yy Nev'î/G.192/4) (Sefercioglu 2001: 257)

Sana yapdurdı vefâ kasrı kapusını rakîb

Gönlünü yıkmalıdır kal'a-i kâfir yirine (16.yy Zâtî/G.1472/5) (Tarlan 1968: 302)

Yukarıda bahsedilen mekânlar haricinde gönül, sefa ehli için ten zeminine inşa edilmiş olan Kâbe'dir. Gönül, ilmin ve Allah'ın tecelli ettiği yerdir. Can Mûsâ'sının tecelli yeridir. Gönül, Allah'ın âşığa tecelli ettiği mana Tûr'udur:

Her ne denlü vasf idersen kâle gelmez hâl-i dil

Ey Senâyi ‘âşıkânun kible-gâhıdur gönül (18.yy Alî Senâyi Divanı/G.116/5) (Sezgin 2001: 255)

Mü’minin kalbidir Allâhın evi bilmez misin

Kâbe-i zezem dahi Merve Safâsın ey gönül (16.yy Seyyîd Nizamoğlu/G.186/2) (Özdemir 1996: 179)

Derk olunmaz ‘akla sığmaz Nâciyâ ahvâl-i dil

Dâ’imâ nûr-ı tecellînün sezâsıdur gönül (17.yy Nâcî Ahmed Dede/G.53/5) (Kırıktaş 2001: 172)

Hakk ider andan tecellî ‘âşika

Şüphesiz Tûr-ı ma’ânidir gönül (18.yy Cemâleddîn-i ‘Uşşâkî/G.226/2) (Tuğluk 2007: 759)

Kâfir/Nefs/Vahşi/Zalim – Abdal/Derviş/Peygamber/Şeyh

Gönül, kutsal bir unsur olarak kabul edilir. Fakat yukarıda da değindiğimiz gibi kimi zaman aşığın karşısındaki bir rakibe ait olabilir ya da dervişin mücadele ettiği nefsi olabilir. Özellikle rakibin gönlü söz konusu olduğu zaman iyi olması beklenemez. Gönül, Allah’tan dahi utanmayan, sahte olanı bırakıp hakikate gitmek için uğraşmayan, tövbe etmesini bilmeyen ve insanın benliğinde olan nefstir. Gönül, hile yaparak âşığı aşk belasına düşürür. Gönül, yapmaması gereken bir şey yaptığı vakit dinden çıkabilen fani bir kuldür. Zira o, sevgiliden başka yar edindiği takdirde kâfir olacaktır. Ayrıca gönül, güzel söz oluşturmada aciz bir rahiptir:

Cihânı sevdi muhkem tutmag ister

Muhibb-i kahbe murdâr oldı gönlüm (16.yy Pîrkâl/G.164/3) (Küçük 2008: 168)

Nice bir bu hâb-ı gafletden uyanmazsın gönül

Nice bir bu gaflet uyhusuna kanmazsın gönül

Nice bir bu sözlerime sen inanmazsın gönül

Nice bir bu fâni dünyâdan usanmazsın gönül

Ben de bildim Hak Te’âlâdan utanmazsın gönül (17.yy Mustafa Ma’nevî/M.40/1) (Mermer 2004: 95)

Terk-i cân etdi Hayâlî görelî cânâ seni

Senden özge bir dahi yâr etse kâfirdür gönül gönül (16.yy Hayâlî/G.21/5) (Tarlan 1945: 269)

Gerçi kalmadı yaşum diyü ciger kanın döker

İy Mu’îdî hî inanmak olmaz âl eyler gönül (16.yy Mu’îdî/G.264/7) (Tanrıbuyurdu 2012: 254)

Kime feryâd ideyin senden ey bî-dâd gönül

Olmadun yârun elinden n'ideyin şâd gönül (16.yy Murâdî/G.800/1) (Kırkkılıç 1985: 263)

Ey gönül vahşî gönül vahşî gönül

Kande gitdün kandesin vahşî gönül vahşî gönül (15.yy Abdurrahîm Tırsî/G.8/1) (Özmen 2007: 65)

Bir nefis olarak anlatılabilen gönül, bir derviş olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Hatta âşık, yaralarla dolu olsa dahi gönül, aşk pirinin müridi olmaya devam ederek yine âşığın karşısında olur fakat bu defa yüklendiği anlam oldukça güzeldir. Gönül, muhabbet yarasını açarak derviş olmuştur. O, saf bir kalp ile abdal olmayı istemektedir. Allah, âşığın gönlünü âşk âleminin resulü yapmıştır. Gam, dert ve elem de gönlün sahabeleri olmuştur:

Dâg dâg olsa 'İzzetî ne 'aceb

Pîr-i 'aşka müriddür gönlüm (17.yy Vişnezâde İzzetî/G.77/5) (Çağlı 1999: 87)

Gönül dervîş çün gördi

Gönül dervîş olur dervîş

Muhabbet dâgını urdı

Gönül dervîş olur dervîş (16.yy Gelibolulu Sun'î/İ.5/1) (Yakar 2018: 440)

Pûte-i 'aşka düşüp kâl olmag ister gönlümüz

Kalbi sâfî pâk abdâl olmag ister gönlümüz (16.yy Hayretî/G.148/1) (Çavuşoğlu/ Tanyeri 1981: 225)

Hudâ meğer dilüm itdi resûl-i 'âlem-i 'ışk

Ki oldılar gam u derd ü elem sahâbe-i dil (17.yy Fehîm-i Kadîm/G/3) (Üzgör 1991: 554)

Kalleş Yağmacı – Bağban/Bekçi/Muhafız

Gönül, sevgilinin güzellik bağına girmek isteyen bir hırsızdır. Aynı zamanda âşığın her şeyini elinden alan ve âşığı âleme rezil eden bir yağmacıdır. Gönül, aşk sırrını ifşa eden bir kalleştir:

Dil düzdi bâg-ı hüsnüne el şunmasun diyü

Zülf-i siyâh-ı mârı gülistânda yatdılar (19.yy Osman Nevres/G.30/2) (Kaya 2010: 230)

Ey gönül efsâne gönül 'aşk ile sevdây gönül

Vârımı aldın elümden eyledin yağmây gönül

Bilmedin kendi derdine ne devâdır devây gönül

Ey gönül âh gönül 'aşkla şeydâ gönül

Neyleyim seni beni itdin 'âleme rüsvây gönül (18.yy Sûzî Sivasî/Muhammes 184/1) (Arslan 2010: 228)

Nev'iyâ kûy-ı hârâbat içre dürdâşâm olup

Sırr-ı 'aşkı fâş iden kallâşdur gönlüm gözüm (16.yy Nev'î/G.302/5) (Sefercioğlu 2001: 303)

Yukarıda bahsedilen olumsuz özelliğinin aksine gönül aşk bağının bahçivani olarak anlatılır. Gönül, gözbebeği kadar kıymetli olan bağın bağbanıdır. Can sarayının ev sahibidir. Kalbin güzelliğine bekçilik edendir. Yemin mülkünün muhafızıdır:

N'ola beslerse hayâl serv-i kaddün sinede

Merdüm-i dîdem o bağın bagbânıdır gönül (16.yy Şâhî/G.85/4) (Gül 2000: 45)

Dâyimâ şâh-ı hayâl-i yâr mihmânun senün

Sensin el-hak mîzbân-ı kişver-i cân ey gönül (17.yy Beyânî/G.491/6) (Başpınar 2008: 326)

Hıfz eder anı hücûm-ı ceş-i vesvâsiyyeden

Hısn-ı kalbün bir açığöz dîde-bânıdır gönül (18.yy Nâşid/G.56/2) (Zülfe 1998: 53)

Nâzır-ı ma'mûre-i arz-ı bedendür muttasıl

Hâris-i mülk-i yemîn kutb-i şimâlidür gönül (18.yy Ahmed Müsellem Efendi/G.174/2) (Topak 2006: 117)

Karınca/Pervane/Sinek -Anka/Hüma/Semender/Simurg

Gönül, sevgilinin yolundaki toprakta karıncadır. Pervane gibi aşk ateşinde kolunu ve kanadını yakan çaresiz âşıktır. Gönül, sinek gibi her şeye düşmemelidir:

Çünkü mûr oldı gubâr-ı reh-i cânâna gönül

Ya niçün yüz süremez pây-ı süleymâna gönül (16.yy Gelibolulu Mustafa Âlî/G.806/1) (Aksayak 1999: 974)

Sanmanız her şâm rûşen kûyın anın şem' ider

Urulup pervâne tek kûyide sûzândur köngül (16.yy Cemîlî/G.429/6) (Demircioğlu 2002: 402)

Şu'le-gâh-ı 'âleme pervâne geldük ey gönül

Gammıdur sûzan olursan yana geldün ey gönül (16.yy İlmî Dede/K.15/1) (Oğuz 2002: 33)

Gel hüma gibi geçin bir üstühân-ı huşg ile

Her hasîsün hânına düşme mekes-vâr ey gönül (16.yy Hayretî/G.247/4) (Çavuşoğlu/Tanyeri 1981: 256)

Gönül, ten kafındaki Anka kuşudur. Gönül, himmetin ve aşkın zirvesindeki mekânsız Hüma'dır. Gönül kuşu, Semender gibi yerini ateşin, külün içi yapmıştır. Gönül, göklerin mekânsız Simurg'udur:

Kâf-ı tende mürğ-i 'ankâdur gönül

Cismi yok bir sırrı ihfâdur gönül (19.yy Sırrî/G.117/1) (Cansever 2005: 202)

Yirlere konmaz sipihri hergiz itmez âşiyân

Evc-i 'ışkun bir hümâ-yı lâ-mekânıdır gönül (17.yy Cem'i/G.79/4) (Koparan 1995: 298)

Yetim âteş-'izâr âfetlerün şevki hevâsiyle

Semender-vâr itmişdür yirin ahker gönül murgı (16.yy Yetim/G.204/4) (Aktaş 1996: 471)

Gâh sî-murg-ı fezâ-yı lâ-mekânîdür gönül

Gâh 'ankâ-yı mahabbet âşiyânıdır gönül (16.yy Sehâbî/G.226/1) (Bayak 2018: 110)

Ölü - Ölümsüz

Ölüm olumsuz bir olgu olsa dahi âşık olan gönül için arzulanan bir şeydir. Zaten o, ayrılık acısı ile ölmüş ve yeni bir can istemektedir. Bu yeni canı da eski derdi ile tekrar öldürmeyi arzulamaktadır:

Öldi gitdi hecr ile bir tâzeczân ister gönül

Eski derdin tâzeler her nev-cüvân ister gönül (16.yy Gelibolulu Mustafa Âlî/G.804/1) (Aksoyak 1999: 972)

Ki enînler ki sadâsı çıkmaz ey meh bilmezim hergiz

Ki bîmâr-ı gam-ı 'aşkın mıdır ya mürdedir gönlüm (16.yy Gelibolulu Mustafa Âlî/G.195/3) (Çolak 2010: 268)

Gönül gam küştesidür üstine nûr-ı safâ insün

Şarâb-ı nâb ile sâfî pür eyle câm-ı berrâkı (16.yy Hayretî/G.1725/3) (Çavuşoğlu/ Tanyeri 1987: 459)

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi âşık gönlünü öldürmeyi arzular fakat aşığın cismi ve teni toprak olsa dahi âşığın gönlü ebedi âlemde baki kalacaktır:

Cândadur şevkun türâb olsun rehünde cism ü ten

Ben gidersem 'âlem-i 'ulvîde bâkîdür gönül (18.yy Âsâf/G.610/3) (Kaya 2009: 667)

Sonuç

Klasik Türk şiirinde tezat, bir söz sanatı olarak kullanılır. Şairin tezat yapmaktaki amacı anlamı daha güzel ve dikkat çekici bir şekilde okuyucuya sunmaktır. Bu çalışmamızla gönül şiirlerini bir mecmua gibi düşünerek, tezat oluşturan unsurlar üzerinden divan şiirindeki anlam dünyasının ne derece geniş olduğunu bir noktada daha anlaşılır kılmaya çalıştık. Verdiğimiz örneklerle divan şiirinde gönül kelimesinin birçok mazmuna teşbih edildiğini dolayısıyla divan şiirinin anlam dünyasında ne derece etkili olduğunu göstermeye çalıştık.

Yaratılmış her şeyin bir zıddı muhakkak vardır. Bazen kötü güzeli, güzel çirkini gösterir. Bu şekilde zıddıyla göstermek ya da zıddıyla anlatmak görmeyi, anlamayı güzelleştirir ve kolaylaştırır. Çalışmamızda, gönlün benzetildiği unsurları söyleyerek, gönle atfedilen anlamları açıklamaktan ziyade, gönlün benzetildiği birbirinden farklı ve birbirine zıt anlamları göstererek bu alandaki anlam ve söylem güzelliğini okuyucuya göstermiş olduğumuzu temenni ediyoruz.

Taramalarımız ve incelemelerimiz sonucunda vardığımız en temel sonuç şudur ki; olumlu ya da olumsuz anlamda her neye benzetiliyor ya da her ne olarak algılanıyor olursa olsun gönül, içine girdiği veya tasvir edildiği her durumda âşıktır. Ne yaparsa aşkından yapmaktadır. Âşık

olan gönlün, sevgiliyi avlayacak bir avcı olması, ağlayarak ya da inleyerek aşk sırrını ifşa eden bir kalles olması, sevgilinin güzellik bağına giren bir hırsız olması ya da sevgiliye olan aşkıdan aklını yitirmiş bir mecnun olması aslında olumsuz görünen fakat özünde masum bir duyguyu yani aşkı barındırmasından kaynaklanmaktadır.

Şairler aynı hayali anlatıyor olsalar dahi söylem oldukça farklıdır. Örneğin gönül Mecnun'dur. Bunun sebebi kimi zaman sevgili, kimi zaman çevre, kimi zaman da bizzat gönlün kendisidir. Çoğunlukla ise bu deliliğin kaynağı aşktır. Fakat gönlün mecnun olması manzumelerde farklı sebeplere dayandırılır. Bazen Leyla'nın saçından dolayı, bazen sevgilinin bakışından dolayı, bazen de asıl sırta erişmekten dolayı delirir. Bu çalışmada, birçok farklı şairin birçok farklı tasvirle gönlü anlatmış olduğunu örneklerle göstererek, divan şairlerinin bilinenin aksine tekrara düşmediklerini veya belirli mazmunlara sıkışıp kalmamış olduklarını, ayrıca divan şairinin hayal dünyasının zenginliğini bir ölçüde göstermeye çalıştık.

Kaynakça

- Akkuş, Metin (1991), *Nef'i Sanatı ve Türkçe Divanı*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Aksoyak, İsmail Hakkı (1999), *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni*, Ankara: Gazi Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Aktaş, Ali (1996), *Yetim Divanı*, Ankara: Ankara Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Alkan, Serhan (1993), *Şeyh Mustafa Zekâyî'nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Divan'ı*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Aras, Makbule (2010), *Mu'in Divanı İnceleme-Metin*, Ankara: Ankara Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Arslan, Mehmet (2004), *Antepli Aynî Divanı*, Kitabevi Yayınları: İstanbul.
- Arslan, Zafer (2010), *Divân-ı Sûzî-i Sivâsî Tenkitli Metin-İndeks*, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Aslan, Mustafa (1995), *Haşmet Divanı*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Aydın, Kudret (1989), *Gelibolulu Mustafa Ali ve Divanı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Aykanat, Timuçin (2011), *Ecrî Divanı*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Başpınar, Fatih (2008), *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Divanı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Baştürk, Şevket (2006), *Mesihî Tebrizî Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının İncelemesi*", Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Bayak, Cemal (2017), *Sehâbî Divanı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), Erişim 15.05.2022. [Sehâbî Divânı \(ktb.gov.tr\)](http://ktb.gov.tr)
- Bilkan, Ali Fuat (1993), *Nâbî'nin Türkçe Divanı*, Ankara: Gazi Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Boz, Erdoğan (2009), *Yusuf Hakîkî Baba Divanı*, Ankara: Aksaray İl Özel İdaresi İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları.
- Büyüktosunoğlu, Mahmut (1991), *Sâhib Dede*, Konya: Selçuk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Can, Ertuğrul (2005), *Şuhûdî Divançesi*, Adana: Çukurova Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Canpolat, Mustafa (1994), *Kişverî Divanı*, Ankara: Ankara Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Cansever, Sıddık (2005), *Eğribozlu Mehmed Emîn Sırrî Hayatı, Eserleri, Divanının Edisyon Kritik Metni ve Değerlendirmesi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Çabukel, Hatice (2003), *Divan-ı Nüzhet İnceleme, Tenkitli Metin, İndeks*, Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Çağlı, Adnan (1999), *Vişne-zâde İzzetî*, Konya: Selçuk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.

- Çalka, Mehmet ve Türk, Fatma (2019), “Divan Şiirinde ‘Gönül’ Kavramının Redif Bağlamında Kazandığı Anlamlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Hikmet Dergisi*, Ali Nihat Tarlan Özel Sayısı: 474-490.
- Çavuşoğlu, Mehmet ve Tanyeri, M. Ali (1987), *Hayretî Divan*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çavuşoğlu, Mehmet ve Tanyeri, M. Ali (1987), *Zâtî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çıpan, Mustafa (1991), *Fasîh Ahmed Dede Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Konya: Selçuk Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Çobanoğlu, Ferda (2006), *Enderunlu Ferîd İbrahîm Divanı'nın Metni ve İncelemesi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Çolak, Murat (2010), *Emetullah Hanım Divanı*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Dalbudak Hünerli, Duygu, (2017), *Klasik Türk Şiirinde Gönül*, Edirne: Trakya Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Değirmençay, Veyis (2017), *Ulu Arîf Çelebi'nin Farsça Divanı ve Türkçe Çevirisi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Doğan, Ahmet (2009), *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Doğan, Mehmet (2011), *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Yazar Yayınları.
- Doğan, Muhammed Nur (-), *Avnî (Fatih) Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), Erişim 15.05.2022. [Avnî \(Fatih\) Dîvânı \(ktb.gov.tr\)](http://ktb.gov.tr)
- Ergin, Muharrem (1980), *Kadı Burhaneddin Divanı*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Ergin, Mehmet (1994), *Cemâleddîn-i Uşşâkî'nin Hayatı, Eserleri ve Divanı'nın Edisyon Kritiği*, Ankara: Ankara Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Gider, Mahmut ve Çiftçi, Soner (2021), “Âşık-Sevgili Tasvirlerine İlişkin Karşıtlıkların Gazellerdeki Yansımaları”, *International Journal of Filologia*, 6. Sayı: 102-128.
- Gökçe, Emrah (2015), *Misli Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Gül, Tayyar (2000), *Divan-ı Şâhî*, Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Güler, Kadir (1995), *İbrahim Beg Divanı*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi: Doktora Tezi.
- İlhan, Enes (2015), *Kâşif Es'ad Efendi Divanı İnceleme-Metin*, Ankara: Gazi Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- İpekten, Haluk (1974), *İsmetî Divanı*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- İpekten, Haluk (1990), *Nailî Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kahraman, Bahattin (1989), *Arşî Divanı'nın Tenkidli Metni I-II*, Konya: Selçuk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Karaca, Oktay Selim (1995), *Hâşimî Divanı*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Karagöz, Sevinç (2004), *Feyzî Efendi Divanı İnceleme, Transkripsiyonlu Metin, Sözlük*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Karakaş, Figen Özlem (2010), *18. Yüzyıl Şairi Âdem Çelebi ve Divanı*, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Karakaş, Zehra (2000), *Divançe-i Kesbî Transkripsiyonlu Metin, Sözlük, İndeks*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Karaman, N. Nomer (2002), *Cemâlî Divanı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Karlitepe, Mustafa (2007), *Kelâmî Divanı*, Ankara: Gazi Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Kasır, Hasan (1990), *Sabrî Mehmed Şerîf Divanı*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.

- Kavruk, Hasan (2001), *Şeyhülislâm Yahyâ Divanı*, MEB Yayınları: Ankara.
- Kavukçu, Fatma Zehra (2000), *Râmi Divanı*, Bursa: Uludağ Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Kaya, Gülşen (2010), *Mihri Hâtun Divanı'nın Tahlili*, Elazığ: Fırat Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Kaya, Hasan (2009), *18. Yy. Şairi Âsâf ve Divanı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Kayhan, Hasibe (1999), *Mâhir Abdullah*, Konya: Selçuk Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Kılıç, Ahmet (2010), *Kudsî Divanı*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Kılıç, İhsan (2010), *Gümülcineli Dürrî Divanı*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Kırıktaş, Yılmaz (2001), *Nâcî Ahmed Dede Divanı*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Kırkkılıç, Ahmet (1985), *Sultan Üçüncü Murad (Muradî) Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Koparan, Birgül (1995), *Cem'i Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Divan'ının Tenkidli Metni*, Konya: Selçuk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha (2017), *Arpaemînzâde Mustafa Sâmî Divanı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), Erişim 09.03.2019. [Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Dîvânı \(kfb.gov.tr\)](http://kfb.gov.tr)
- Küçük, İslam (2008), *Pîrkâl Divanı*, İstanbul: Fatih Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Külekçi, Numan, (1985), *Ganî-zâde Nâdirî*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Lüleci, Gültekin (2009), *İkinci Yeni Şiir Akımında Karşıtlıklar*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Memiş, Nuray (2014), *Redif kelimeler Bağlamında Nâbî Divanı'nın Çözümlemesi*, Malatya: Fırat Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Mermer, Ahmet (1991), *Mezâkî: Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Mermer, Kenan (2004), *Mustafa Ma'nevî'nin Hayatı ve Divanı*, Ankara: Ankara Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Mustafa Tatçı ve Mûsâ Yıldız (2017), *Azîz Mahmûd Hüdâyî Divanı*: İstanbul: H Yayınları.
- Oğuz, Serhat (2002), *İlmî Dede El-Mevlevî El-Bağdadi Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divanı*, Ankara: Gazi Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Okyay, Ercan (2005), *Senîh-i Mevlevî Divanı*, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Ölmez, Ahmet (1995), *Behçetî Hüseyin Efendi Divanı*, Kayseri: Erciyes Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Özenç, Yavuz (2008), *Şeyh Hüsameddîn-i Uşşakî Divanı Transkripsiyonlu Metin*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Özerol, Nazmi (1996), *Topkapılı Feyzî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Malatya: Fırat Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Özmen, Vildan (2007), *Abdurrahim Tırsî Divanı*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Pala, İskender (2012), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Pektaş, Muhittin (1998), *Sezâyî, Câbî Hasan Dede Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkidli Metni*, Konya: Selçuk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Pomakoğlu, Ayşegül (2013), *Baharî Divanı, İnceleme-Metin*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Sefercioğlu, Mustafa Nejat (2001), *Nev'i Divanı'nın Tahlili*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sezgin, Durmuş (2001), *Ali Senâyî Divanı*, Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Tanrıbuyurdu, Gülçin (2012), *Mu'idi Divan*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Tarlan, Ali Nihat (1945), *Hayâlî Bey Divanı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

- Topak, Zafer (2006), *Ahmed Müsellem Efendi ve Divanının Tenkitli Metni*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Tozlu, Musa (2005), *Ebübekir Sâmî Paşa Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, Sakarya: Sakarya Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Tuğluk, İbrahim Halil (2007), *Abbâs Vesîm Efendi; Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği, Divanı'nın Tenkitli Metni ve İncelemesi*, Ankara: Gazi Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Türk, Fatma (2019), *Klasik Türk Edebiyatında 'Gönül' Redifli Manzumeler*, Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Türközmen, İsmail (1997), *Tecellî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Malatya: Fırat Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Uzun, Savaş (2003), *Ünsî Hasan Efendi Hayatı, Eserleri, Dönemi ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Niğde: Niğde Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Üzgör, Tâhir (1991), *Fehîm-i Kadîm*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Yakar, Halil İbrahim (2018), *Gelibolulu Sun'î*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), Erişim 26.11.2018. [Gelibolulu Sun'î Dîvânı \(ktb.gov.tr\)](http://ktb.gov.tr)
- Yalçinkaya, Mehmet Akif (2008), *Bandırmalızâde Hâşim Baba Divanı*, Bursa: Uludağ Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Yanmaz, Eşref (1995), *Vecdî*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Yenikale, Ahmet (2017), *Ahmet Nâmî Divanı ve İncelemesi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), Erişim 14.12.2018. [Ahmed Nâmî Dîvânı \(ktb.gov.tr\)](http://ktb.gov.tr)
- Yıldırım, Ali (1991), *İshâk Çelebi*, Malatya: Fırat Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Yıldız, Alim (2002), *Fenâî Divanı*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi: Doktora Tezi.
- Yılmaz, Ayşe (2010), *Nûrî, Hayatı, Edebi Kişiliği, Divanı ve Divanı'nın İncelemesi*, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Yılmaz, Salih (2010), *Câzib Divanı İnceleme*, Metin, Ankara: Gazi Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Zavotçu, Gencay (2018), *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü*, İstanbul: Umutepe Yayınları.
- Zülfe, Ömer (1998), *Nâşid Divanı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi: Yüksek Lisans Tezi.
- Zülfe, Ömer (2010), *Hecrî Divanı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları (e-kitap), Erişim 30.11.2018. [Hecrî Dîvânı \(ktb.gov.tr\)](http://ktb.gov.tr)

Extended Abstract

In Classical Turkish Poetry, the poet designed certain dreams while constructing her/his poetry and used certain words to describe these dreams. These words formed mazmuns by being stereotyped with the meanings they evoke. Although some words are used at least as much as mazmuns in classical poetry, they did not enter a certain meaning pattern and could create very different connotations from each other. The word 'heart' (gönül), one of these words, is very rich in terms of both the elements to which it is compared and the meanings it ascribes. The aim of this study is to explain how the word "heart" has a meaning capacity despite having contradictory meanings. In addition, it is to be able to identify the rich meanings attributed to a word through these contradictory meanings and to refute at least one point the claim that "by using certain words and metaphors" said for divan poets.

Word of heart (gönül), is one of the most commonly used word in the divan poetry. Sometimes used in a possitive sense and sometimes in a negative sense. This situation can vary from poet to poet even from poem to poem, or from verse to verse within the same poem. For example, the heart (gönül) can be a sacred consept such as a mosque. Again, the heart (gönül) may be an unholy place such as a tavern.

Heart (gönül) sometimes it's the lover himself, sometimes it's the lover's rival. But, usually the heart is a different element from the poet. Sometimes it is the enemy of the poet, sometimes it is her/his frend. The heart (gönül) is both the mind itself and a madman who has lost its mind. Sometimes the heart is a ruined house. Sometimes it's the treasure hidden in the ruins. Sometimes it is a big palace. The heart (gönül) is as wide and spacious as the sky. It is also the heart (gönül) that is narrow and filthy like a pit. The heart is both a beggar and the sultan himself. The heart (gönül) is the plunderer who plunders the garden of love. Again, the heart (gönül) is the gardener who grows flowers in the garden of love. It is the evil in man (nefs). However, it is also a prophet. It is possible to multiply these examples.

The divan poet, who was accused of repeating himself, attributed dozens of meanings to even a single word. Even poets using the same analogy could add variety to the meaning with different utterances. The heart (gönül), which is told in this way with opposite meanings, reveals the diversity of meanings in divan poetry. Heart (gönül) can describe all kinds of lovers in divan poetry. The heart (gönül) can be any place depicted in Divan poetry. In short, the heart (gönül) can be anything described in Divan poetry.

Whatever the heart may be compared to in a positive or negative sense, it is in love in every situation it enters or in every situation in which it is depicted. Whatever it does, it does it out of love.

Sometimes the bad shows the beautiful, the beautiful shows the ugly. In this way, showing or explaining with the opposite makes seeing and understanding better and easier. In our study, we hope that we have shown the beauty of meaning and discourse in this field to the reader by showing the different and opposite meanings to which the heart is compared, rather than explaining the meanings attributed to the heart by saying the elements to which the heart is likened.